

De ouderen onder ons, herinneren zich ongetwijfeld nog de eerste secretaris van ons Genootschap, mr D. Frees uit Heerlen. In de eerste ledenlijst (1911) vinden we onder de Juniores ook vermeld zijn dochter, Corry Frees.

Dat haar belangstelling voor het Genootschap tot op vandaag nog onverflauwd is gebleven, bewijst het feit, dat zij ons de vorige maand kwam verrassen met een belangrijke verzameling boeken, afkomstig uit de nalatenschap van haar vader. Het waren vooral boeken op entomologisch gebied, o.a. Reitter, *Fauna Germanica: Käfer*, in 5 delen. Daarnaast verschillende werken over paddestoelen, die ons bijzonder welkom zijn, daar de belangstelling van onze leden voor dit onderwerp de laatste jaren zeer groot is. In het geheel waren het 37 boeken. Het Bestuur van het Genootschap is de schenkster hartelijk dankbaar voor deze waardevolle uitbreiding van de bibliotheek.

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht, op Woensdag 2 November 1949.

Aanwezig de dames Minis-van de Geyn, Castro, Berendschot, Schulte, De Kleermaeker, Bels-Koning, Smeets, Hommes, van Bemmelen en de heren van Rummelen, Kruytzer, pater van Summeren, Brans, Nijst, van der Hoogt, Schoenmakers, Jeunhomme, Bergholtz, De Kleermaeker, Poot, Jaspars, Plas, Wijsen, Otten, Wassenberg, Br. Agatho, Nulens, Mommers, Schulte, van Bemmelen, van Noorden, Onstenk, Maessen, Grégoire en Crijns.

De heer Mommers toont een staartveer van een (tamme) duif, waarbij zich uit de spoel 2 afzonderlijke schachten, elk met een vlag ontwikkeld hebben. Naar aanleiding van het artikel van de heer van Boven o.a. over kartonnestbouwende mieren, in het laatste Maandblad, merkt hij verder op, dat verleden najaar in Heer twee dicht op elkaar staande z.g. Italiaanse populieren na een storm vlak boven de grond afknapt. Beide herbergden een flink kartonnest van de glanzende zwarte houtmier (*Lasius fuliginosus* Ltr.). Van tevoren was er aan beide bomen niets apart te merken geweest. Het was hier precies zoals Pater Schmitz schrijft in zijn werk „De Nederlandse mieren en haar gasten”: „De door de zwarte houtmier bewoonde bomen worden blijkbaar door

de ondermijning niet zeer in hun groei belemmerd, breken echter bij hevige storm licht boven de wortel af”. Tenslotte merkt de heer Mommers op, zich deze zomer erover verwonderd te hebben, dat men in Epen blijkbaar nog niet weet hoe de naam „Heimans” moet geschreven worden. Zowel in de blaadjes van de V.V.V. als in de wegaanduiding naar de bekende groeve komt de naam niet anders voor dan met „y”.

Broeder Agatho had het geluk op 5 Aug. aan het voetveer bij Köbbes te Heugem een hop te zien. Spreker vervolgt met enige waarnemingen, die verband houden met het zachte najaar: Op 2 October 1949 was er 's morgens om 8 uur een ♀ van de zwarte roodstaart druk aan het nestelen. Tussen pl.m. 8 uur en 8.30 vloog het 18 maal naar de nestplaats met een bek vol nestmateriaal, dat vlak onder de nestplaats werd opgepikt. Er zat een zingend ♂ in de buurt en dit joeg het ♀ zo nu en dan na. Na de middag werd er niet meer „gewerkt”. Op 7 October ging ik op controle; het nest was niet voltooid. Toch kwam het ♀ even boven mij op de dakrand zitten, zwak alarmerend.

Op 16 October zag ik in onze tuin 5 of 6 appelvinken. De twee volgende dagen nog drie. Ze aten bij voorkeur cotoneasterbessen.

De conservator, Dr Kruytzer, vraagt daarna het woord.

„Zoals U bekend is, heeft de Natuurwacht Z.O. Limburg in de week van 17 tot 23 October te Heerlen een tentoonstelling georganiseerd „Natuur en Landschap”, met het doel de mensen hun eigen landschap beter te leren kennen en te leren waarderen. Het is een groot succes geweest. Meer dan 11.000 bezoekers zijn er op die 8 dagen geweest! U hebt zelf kunnen zien of lezen, wat er allemaal te kijk was. In een van de stands lag een keur van „Kruidboeken”, aantrekkelijk verzorgd door Dr. Terhal. Ook het Genootschap had drie zijner werken naar Heerlen gezonden, n.l. Dodonaeus 1608, Fuchs 1543 en Lobel 1581. Deze stand trok nogal de aandacht en zo kwam het, dat een der bezoekers, Mevr. M. C. S. B. Hamaeckers-van Ess uit Brunssum zich herinnerde thuis ook zo'n oud plantenboek te bezitten. Er van overtuigd zijnde, dat zulk een boek beter tot zijn recht zou komen, wanneer het in het bezit zou zijn van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, gaf Mevr. Hamaeckers

het ten geschenke aan het Genootschap. Hier ziet U het boek. Het draagt de titel : „Heinrich Hessens Teutscher Gärtner“ uitgegeven in 1740 bij Christoph Gottfried Eckart, Königsberg und Leipzig. Het is geen kruidboek in de gewone zin, zoals blijkt uit de volledige titel. Het is een handleiding voor het aanleggen van „Lust-, Küchen- und Baumgarten“ en tevens voor het kweken en vermeerderen van planten. Men vindt er uitvoerige en interessante gegevens omtrent vele buitenlandse kruiden en bomen, maar op de eerste plaats is het een praktisch handboek voor de hovenier.

In zijn voorwoord spreekt de uitgever van „der berühmte Autor“. Dat kon misschien wel waar zijn in zijn tijd, maar nu is die Heinrich Hessen helemaal vergeten. In een groot Duits biografisch lexicon wordt zijn naam zelfs helemaal niet vermeld; ook elders kon ik geen woord over hem vinden. In elk geval merkwaardig, maar zoiets komt meer voor. Het is de moeite waard kennis te nemen van het korte voorwoord. Daaruit blijkt, dat de auteur aan zijn manuscript — dit boek is pas na de dood van de schrijver verschenen — zelf een voorwoord had toegevoegd, waarin hij allerlei scherpe „Expressionen“ gebruikt, die gericht waren tegen de, onder zijn naam uitgegeven, „neue Gartenlust“, die hij echter vanwege de verschillende vervalsingen en veranderingen niet als zijn werk erkent. Jammer, dat de uitgever dit voorwoord heeft weggelaten en het vervangen heeft door een ander, maar hij geeft ons de verzekering, dat er in dit boek niets voorkomt, wat niet in het manuscript staat.

Met een hartelijk woord van dank aan Mevr. Hamaeckers en een opwekking tot navolging besloot spreker deze mededeling.

Verder laat de conservator een nestkastje zien, dat hem ter demonstratie is toegezonden door de heer Mertens, oud hoofd der school te Nunhem. Dit ontwerp van de heer Mertens zal door de R. K. Onderwijzersbond op de scholen gepropageerd worden. De jongens kunnen het zelf maken. Het kastje is stevig, er bestaat geen gevaar voor inregenen; ook is het makkelijk te controleren en te reinigen.

Na deze korte mededelingen geeft de Voorzitter het woord aan Mevr. Bels voor haar voordracht over Scandinavië en Finland.

„Allereerst“, aldus spreekster, „wil ik nog even terugkomen op de vorige vergadering,

waarin U mij als bestuurslid hebt gekozen. Door de embarras van de filmvertoning was het mij toen niet mogelijk U toe te spreken, maar nu ik thans het woord heb, wil ik mij deze gelegenheid niet laten ontgaan. De gedachte, die ons aller Rector bij mijn kandidaatstelling voor de geest stond was, dat hij en graag een bioloog en graag „ene Limburger“ voor deze functie wenste. Ik wil trachten mijn taak zó te vervullen, dat U later niet hoeft te zeggen, „dat geer uuch verdaold höb!“

Voor dit laatste bleek, gezien het enthousiast applaus, geen vrees te bestaan.

Mevr. Bels begon daarna haar causerie :

„Mijn verblijf gedurende 1½ maand in Scandinavië was in de eerste plaats bedoeld als studiereis voor de champignonteelt, maar daar mijn man of ik U reeds vaak over deze cultuur gesproken hebben, meen ik, dat ik U ter afwisseling beter eens wat kan vertellen over dingen van algemeen natuurhistorische aard.

Ik arriveerde in Noorwegen op 11 Juni en meteen viel het mij op, dat de seringen, die dit jaar in Nederland om die tijd waren uitgebloeid, daar nog in volle bloei stonden. De margrietten, die bij ons reeds bloeiden, zaten dáár nog in knop. Door de kortere zomer is groei en bloei er beperkt tot enkele maanden, met het gevolg, dat men de anemoontjes gelijk met de zeventster ziet bloeien, planten, die in ons land minstens 6 weken in bloeitijd uiteenliggen. Het grote aantal zonne-uren per dag in de zomer — op 21 Juni 19 uur — beïnvloedt de wasdom zeer gunstig, zodat men in die maanden dan ook van een bonte en gevarieerde flora genieten kan. De kleuren van de bloemen waren zeer fel. Ook zag ik voor het eerst van mijn leven grote velden vol met *Linnaea borealis*, en bemerkte, dat de bloemen een zeer sterke, fijne geur bezitten (bij ons komt deze plant — een ijsstijdrelict — plaatselijk nog in Drente voor).

Op de markten worden zeer veel wilde bloemen te koop aangeboden; gekweekte bloemen zijn vooral in Finland schaars. U zult mijn verbazing begrijpen, toen ik de welriekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*) in vaasjes op de tafels van de boot Stockholm-Helsinki aantrof. Voor deze plant o.a. hebben wij een Natuurwacht!

De Scandinaviërs en Finnen houden ervan hun huis op te fleuren met kamerplanten. Het sortiment is geheel verschillend van dat, wat

men bij ons in de kamers aantreft. Er worden zeer veel hangende en klimmende bladplanten gebruikt, die langs de kamerwanden geleid worden. Dat de interesse hiervoor bij de huismoeders groot is, blijkt wel uit „Husmoderns blomsterlexicon”, een boek, dat ik ter inzage heb meegebracht.

Het klimaat boven 60° N.B. is voor de tuinbouw zeer ongunstig; groenten en fruit zijn schaars en kostbaar, in Finland zelfs bijna onbereikbaar. Nadat ik enige weken al geen groenten gezien had, dan de slablaadjes en peterselietakjes als decoratie van gerechten, tracteerde ik mij zelf in Finland op een pond tomaten en betaalde daarvoor in het hartje van de zomer f 3.75!

In de tijd, toen Finland een deel van Rusland uitmaakte, heeft men niet veel, maar toch wel enkele Russische gewoonten overgenomen. Zo b.v. het verwerken van wilde paddestoelen tot allerlei gerechten. Wilde paddestoelen zijn hier een echt volksvoedsel. Het is geen teken van rijkdom, maar het is zeer goed te begrijpen, dat men een dankbaar gebruik maakt van alles wat bos en veld oplevert, als men verder zo schaars bedeed is met groenten en het vlees zo duur is.

Zelfs worden soorten gegeten, die rauw of direct gekookt dodelijk giftig zijn. Men kookt ze eerst af en gooit het eerste kookwater weg. Daarna kan men ze veilig eten. Ook door inleggen in het zuur of door drogen worden sommige gifstoffen blijkbaar vernietigd.

Bij een Pools marktvrouwtje kocht ik gemarineerd eekhoortjesbrood (*Boletus edulis*) en gemarineerde honingzwammen (*Armillaria mellea*); voorts een lange slinger gedroogde berkenboleten (*Boletus scaber*) en gezouten gemengde paddestoelen, voornamelijk melkzwammen, (*Lactarius*-soorten). Een en ander laat ik U hier zien. Koopt men een giftige soort, dan waarschuwt de winkelier „Denkt U eraan, dat U deze eerst afkookt en het eerste kookwater weggooit?” Dit overkwam mij in een groot modern warenhuis in Stockholm, waar ik gedroogde morieljes kocht, n.l. de niet giftige *Morchella esculenta* en *Helvella conica* en de dodelijk giftige *Helvella* (*Gyromitra*) *esculenta*.

Van de paddestoelen in het zuur, maken de Finnen, in navolging van de Russen, slaatjes; gewoonlijk wordt ook suiker toegevoegd, zodat wij het zoetzuur zouden noemen.

In de Scandinavische landen heeft men evenals elders in Westeuropa wilde paddestoelen leren eten, toen de mycologische wetenschap opkwam en gepopulariseerd werd. Het zijn in deze landen vooral de intellectuelen, die er wilde paddestoelen eten; dit in tegenstelling met Bulgarije, Polen, Rusland, Finland, waar het meer een volksvoedsel is. In Nederland heeft de mycologie nooit zo'n grote vlucht genomen. Maar wij als „groenteboeren” van Europa beschikken dan ook steeds over een keur van de meest uiteenlopende groenten. In Duitsland, Zwitserland, Frankrijk enz. worden allerlei soorten wilde paddestoelen gegeten, die de meeste mensen hier in ons land niet aanraken. In deze landen bestaat evenals in Scandinavië een „paddestoelenmarkt” en de warenkeuringsdiensten hebben dan ook meestal een mycoloog als controleur aangesteld om de paddestoelen na te zien op giftige soorten.

In Zweden kan men wel haast van paddestoelensport spreken, hetgeen wel blijkt uit een paddestoelenkwartetspel, dat ik daar kon kopen en U hier vertoon. Tevens laat ik U een zeer mooi geïllustreerde Cryptogamenflora zien, n.l. Björn Ursing: Svenska Växter, Deel I.

Veel heb ik in Finland te danken gehad aan de mycoloog Dr Rautavaara, waarvan ik enige publicaties meekreeg, o.a. Suomen Sienisato, zijn dissertatie, die het gebruik van wilde paddestoelen in Finland behandelt als menselijk voedsel en tevens als veevoeder. Een uitgebreide Engelse samenvatting maakt het boek voor ons enigszins begrijpelijk.

Tot slot laat spreekster nog talrijke fotokaarten en folders circuleren, waaruit men een indruk krijgt van de aanblik der bezochte steden.

Vanwege het ver gevorderde uur sluit de Voorzitter de vergadering, nadat hij Mevr. Bels hartelijk dank gezegd heeft voor haar leerzame reportage.

te Heerlen, op Woensdag 9 November 1949.

Aanwezig de dames Janssen, Hein, Sterken en de heren van Rummelen, Dijkstra, van Loo, Starmans, Velsen, Br. Arnoud, Zopp, Br. Eustachius, Coonen, Collin, Mientjes, van der Kruk, Hein.

De Voorzitter feliciteert de hier aanwezige medewerkers aan de tentoonstelling Natuur en Landschap met het behaalde succes.

Daarna vertoont Br. Arnoud vervelling en larven van libellen (*Aeschna*). Ook heeft hij een paar exemplaren medegebracht van een blaasjeskruid, dat door Dr Dijkstra als *Urticularia minor* gedetermineerd wordt. Br. Arnoud bespreekt de eigenaardig gebouwde vangorganen van deze plant, die hierdoor in staat is om insecten in een voor hen dodelijk fuikje te vangen.

De heer van Loo heeft een aantal soorten strobloemen en grassen meegebracht, die uitnemend geschikt zijn voor bouquetjes. Hij wijst erop, dat dergelijke bloemen niet in het zonlicht geplaatst moeten worden, wil men hen voor verkleuren beschermen. Het drogen moet geschieden door de bloemen met hun bloemkroon naar beneden op te hangen.

Tot slot bespreekt Dr Dijkstra het boek van de heer van der Heyden, „Steenkool, Bruinkool, Petroleum”, waarbij hij gelegenheid vindt ook over zijn eigen onderzoekingen van Carbonfossielen mededelingen te doen.

MEDEDELINGEN VAN DE COMMISSIE INZAKE WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK VAN DE ST. PIETERSBERG.

Inleiding.

De St. Pietersberg heeft al heel lang de aandacht getrokken van geologen, biologen en historici. Talloos zijn degenen, die de berg tot doel van hun excursies hebben gemaakt en die zich interesseren voor hetgeen er in en op de berg leeft of er als fossiel overblijfsel wordt gevonden. In zijn boek „De St. Pietersberg”*) heeft Ir. D. C. van Schaik een overzicht gegeven van de geschiedenis van de berg, terwijl een aantal medewerkers bijdragen leverden over fauna en flora. Een volledige opsomming van alles wat er op geologisch, biologisch en historisch gebied van de St. Pietersberg bekend is, geeft dit boek niet; dat lag trouwens ook niet in de bedoeling van de schrijvers. Een gedeelte van de berg is afgegraven en een nog groter deel zal volgen. Het Provinciaal Bestuur van Limburg heeft gemeend, dat het thans zaak is nog zoveel mogelijk vast te leggen wat de St. Pietersberg voor interessants oplevert. Daartoe is een Commissie inzake Wetenschappelijk Onderzoek van de St. Pietersberg ingesteld. Deze

commissie laat op verschillende gebieden (geologie en palaeontologie, fauna en flora, historie) een onderzoek instellen, dat onder leiding staat van Ir. D. C. van Schaik. Voor het faunistisch onderzoek is de medewerking verkregen van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, voor het floristisch onderzoek die van het Rijksherbarium te Leiden. In 1949 werden door wetenschappelijk en technisch personeel van deze beide instellingen drie excursies naar de St. Pietersberg gehouden. Een groot materiaal aan dieren en planten is verzameld en wordt thans bestudeerd. Het ligt in de bedoeling, over enkele jaren een uitvoerig rapport te laten verschijnen, waarin alle verzamelde gegevens zullen worden gepubliceerd. Tijdens de eerste excursies zijn reeds een aantal soorten gevonden, welke nog niet uit Nederland of nog niet uit Limburg bekend waren, terwijl ook materiaal van enkele nog onbeschreven soorten werd verzameld. De Commissie meent dat het onjuist zou zijn om de publicatie van dergelijke bijzondere vondsten uit te stellen totdat het uitvoerige rapport zal verschijnen. Daarom zullen de belangrijkste nieuwe gegevens worden gepubliceerd onder de gemeenschappelijke titel van „Mededelingen van de Commissie inzake Wetenschappelijk Onderzoek van de St. Pietersberg”. Op deze wijze zullen allen, die zich voor dit onderzoek interesseren, op de hoogte blijven van de vorderingen van het onderzoek. Gehoopt wordt, dat vele biologen, die in de omgeving van de St. Pietersberg woonachtig zijn, hun medewerking zullen willen verlenen. Slechts door samenwerking van velen zal het mogelijk zijn tot een goed resultaat te komen.

Voorzitter, TH. PETERS,

Lid van Gedeputeerde Staten.

Leden,

Ir C. F. EGELIE,

Hoofdingenieur-Directeur van de Provinciale Waterstaat.

Ir H. W. MOOSER,

Technisch Directeur van de E.N.C.I.

Dr E. C. M. A. BATTA,

Voorzitter van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap.

Dr E. M. KRUYTZER,

Conservator van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

Dr A. A. THIADENS,

Directeur van het Geologisch Bureau van het Nederlands Mijngebied te Heerlen.

De Secretaris,

B. L. M. P. PANS,

Hoofdcornies ter Provinciale Griffie.

*) Uitgave: Leiter-Nypels, Maastricht, 1938.